

УДК 378: [811:821]:001.891.5: [81:908]:005.336.2

<https://doi.org/10.37041/2410-4434-2019-14-18>

**ФОРМИ І МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ
ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
І ЛІТЕРАТУРИ**

Олена Вернигора,

*викладач кафедри українського ділового мовлення
Національної академії Служби безпеки України м. Київ
e-mail: miravovk79@gmail.com*

***Анотація.** У статті проаналізовано етапи формування лінгвокраїнознавчої компетентності (ціннісно-регулятивний, інформаційний, діяльнісно-рефлексивний) майбутніх вчителів української мови і літератури у процесі фахової підготовки. Здійснено добір доцільних форм і методів формування лінгвокраїнознавчої компетентності в процесі фахової підготовки у закладах вищої педагогічної освіти відповідно до триетапної реалізації моделі та педагогічних умов формування означеної якості. Запропоновано педагогічні умови формування лінгвокраїнознавчої компетентності майбутніх учителів-філологів: оновлення змісту фахової підготовки на основі використання ціннісного потенціалу лінгвокраїнознавства; упровадження інтерактивних форм і методів у процесі вивчення фахових дисциплін; активізація навчальної і науково-дослідної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури на основі міждисциплінарних зв'язків.*

Визначено, що модель формування лінгвокраїнознавчої компетентності майбутніх учителів української мови і літератури у процесі фахової підготовки може бути

реалізована у закладах вищої педагогічної освіти для з метою удосконалення фахових компетентностей, формування їх як носіїв полікультурно-толерантної та культуро-ідентичної моделей світосприйняття. Модель реалізується упродовж трьох етапів (ціннісно-регулятивного, інформаційного, діяльнісно-рефлексивного). З'ясовано, що на **ціннісно-регулятивному етапі** відбувалось формування ціннісно-мотиваційного компоненту лінгвокраїнознавчої компетентності майбутнього вчителя української мови і літератури. З-поміж ефективних форм і методів формування цього компоненту доцільними є віртуальні екскурсії, очні екскурсії у музеї культурологічного, українознавчого, мистецького спрямування певного регіону; зустрічі-бесіди з краєзнавцями; проведення проблемних лекцій з фахових дисциплін; створення мікропроектів з лінгвокраїнознавчої проблематики, укладання тезаурусу, майстер-класи тощо. На **інформаційному етапі** упровадження моделі формування лінгвокраїнознавчої компетентності майбутніх учителів української мови і літератури відбулося формування когнітивного компоненту означеної якості: проводились семінари-дискусії, робота в малих групах у межах наукового гуртка та практичних занять, спецсемінари дослідницького характеру та міжпредметні семінари, самостійна робота, продовження лексикографічної роботи щодо укладання тезаурусу. **Діяльнісно-рефлексивний етап** упровадження моделі формування лінгвокраїнознавчої компетентності в процесі фахової підготовки спрямовувався на формування поведінкового компоненту означеної якості. З цією метою запропоновано творчо-пошукові завдання з використанням методу стилістичного аналізу, творчі вправи («коло ідей», «незакінчене речення» та ін.), залучення до роботи творчої лабораторії, виконання і представлення дослідницьких проектів.

Ключові слова: форма, метод, лінгвокраїнознавча компетентність, майбутні учителі української мови і літератури, фахова підготовка.

Постановка проблеми. У контексті реалізації положень Концепції розвитку педагогічної освіти в Україні, Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту» виникає потреба реформування підготовки вчителя української мови і літератури, змісту і процесуальної складової формування фахових компетентностей. В умовах кризи ціннісних пріоритетів зростає необхідність підготовки всебічно розвинених, конкурентноспроможних, обізнаних філологів, які у своїй професійній діяльності ретранслюватимуть набуті знання та уміння на основі використання ціннісного потенціалу міждисциплінарних наук: фольклористики, літературознавства, українознавства, лінгвокраїнознавства тощо. Сучасний вчитель української мови і літератури має володіти фаховими компетентностями, універсальними уміннями і здатностями на основі опанування потенціалу міжпредметних наук. Однією із важливих фахових компетентностей є лінгвокраїнознавча компетентність, що формується у результаті вивчення передусім потенціалу лінгвокраїнознавства. Відповідно передбачає вдосконалення лінгвістичних знань, виявлення в мові національно-культурної семантики, оволодіння необхідною інформацією щодо політичного устрою, історичних подій, фактів нашої держави, пізнання культури, побуту, поглядів та психології українців через вивчення мови, підвищення рівня розвитку пізнавального процесу майбутніх філологів, розширення їхнього світогляду тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми, виокремлення невирішених її частин. Сучасні науковці досліджують проблеми оновлення змісту, форм і методів підготовки сучасного вчителя-філолога (О. Горошкіна, Л. Мафтин, В. Сидоренко та ін.), акцентують увагу на формуванні фахових компетентностей майбутнього вчителя

української мови і літератури (Л. Базиль, М. Вовк, О. Семенов та ін.). Водночас в сучасній педагогічній науці фрагментарно досліджується проблема розвитку лінгвокраїнознавчої компетентності майбутніх учителів української мови і літератури.

Мета статті – схарактеризувати форми і методи формування лінгвокраїнознавчої компетентності майбутніх учителів української мови і літератури у контексті поетапної реалізації моделі формування означеної якості процесі фахової підготовки у закладах вищої педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу. В умовах закладу вищої педагогічної освіти доцільно формувати в майбутніх філологів одну із важливих фахових компетентностей – лінгвокраїнознавчу, яка інтегрує мовознавчі, літературознавчі, етнографічні, культурологічні, етнопсихологічні, країнознавчі знання та уміння, що ґрунтуються на духовному і ціннісному надбанні нашого народу. На переконання І. Воробйової, «лінгвокраїнознавство слід розглядати як міждисциплінарну інтегровану наукову галузь, яка, з одного боку, охоплює навчання мови, а з другого, дає через мовні одиниці певні відомості про країну виучуваної мови. Головне завдання лінгвокраїнознавства як лінгвістичної галузі – вивчення мовних одиниць, які найбільш яскраво відображають національні особливості життя і культури народу-носія мови» [3, с.14]. На основі праць сучасних науковців, нами обґрунтована дефініція лінгвокраїнознавчої компетентності майбутнього вчителя української мови і літератури як інтегративної якості, яка передбачає наявність потреби у опануванні, країнознавчими знаннями (географічними, етнічними, історичними, економічними, політичними, етнологічними, соціолінгвістичними) на основі потенціалу мови, літератури, фольклору, етнографічних особливостей, володіння комунікативними, інтерпретаційними, дослідницькими уміннями щодо аналізу комплексу уявлень про мову та етногенез, національно-культурне надбання та

сучасне життя нації, здатність до ретрансляції лінгвокраїнознавчого досвіду у педагогічній діяльності.

Доцільно здійснити добір форм і методів формування лінгвокраїнознавчої компетентності в процесі фахової підготовки у закладах вищої педагогічної освіти відповідно до триетапної реалізації моделі та педагогічних умов формування означеної якості. Запропоновано педагогічні умови формування лінгвокраїнознавчої компетентності майбутніх учителів-філологів: оновлення змісту фахової підготовки на основі використання ціннісного потенціалу лінгвокраїнознавства; упровадження інтерактивних форм і методів у процесі вивчення фахових дисциплін; активізація навчальної і науково-дослідної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури на основі міждисциплінарних зв'язків.

Зазначимо, що модель формування лінгвокраїнознавчої компетентності майбутніх учителів української мови і літератури у процесі фахової підготовки може бути реалізована у закладах вищої педагогічної освіти для з метою удосконалення фахових компетентностей, формування їх як носіїв полікультурно-толерантної та культуро-ідентичної моделей світосприйняття. Модель реалізується упродовж трьох етапів (ціннісно-регулятивного, інформаційного, діяльнісно-рефлексивного).

Схарактеризуємо основні форми і методи формування лінгвокраїнознавчої компетентності майбутніх учителів української мови і літератури у процесі фахової підготовки у контексті реалізації означених етапів.

На **ціннісно-регулятивному етапі** відбувалось формування ціннісно-мотиваційного компоненту лінгвокраїнознавчої компетентності майбутнього вчителя української мови і літератури. З метою формування мотивації і ціннісних орієнтацій майбутніх учителів української мови і літератури було запропоновано упровадження змістового модулю **«Мовтворчість**

українського фольклору» у межах фахової дисципліни **«Усна народна творчість»** відповідно до навчального плану підготовки вчителів-україністів. Формами опанування цього модулю були **проблемні лекції**, під час яких студенти опановували теми: «Жанрологія українського фольклору: стилістичний аналіз», «Текстологія календарно-обрядового і родинно-обрядового фольклору», «Міфологічні мотиви і мовний аспект в українській культурі сьогодення» та ін.

У межах вивчення фахової дисципліни **«Вступ до мовознавства»** було впроваджено змістовий модуль **«Особливості діалектної диференціації української мови»**, у межах якого викладач у формі **лекцій-досліджень** (теми «Стилістичні можливості діалектизмів», «Генега територіальних і соціальних діалектів» та ін.) ознайомлював майбутніх філологів з проблемами становлення діалектних груп на території України, вивчалась ретроспектива утворення і функціонування сучасних діалектів, наріч, а також було проінформовано про генегу утворення сучасних соціальних діалектів, пов'язаних з професійною діяльністю окремих верств населення, навчанням, змінами статусу тощо.

Під час вивчення фахової дисципліни **«Вступ до літературознавства»** було впроваджено змістовий модуль **«Фольклорна основа творчості українських письменників»**, у процесі вивчення якого у формі **бінарної лекції** шляхом залучення фахівців-філологів й музикантів було запропоновано схарактеризувати народнопоетичні особливості творів Т. Шевченка, І. Котляревського та ін. у співвіднесенні з музичним виконанням відомих співаків, стилістики музичного оформлення поетичної «відфольклорної» форми.

Майбутнім філологам було запропоновано взяти участь у створенні **наукового гуртка з проблем лінгвокраїнознавства**. Під час засідань гуртка акцентувалась увага на дискусійних питаннях типу: що таке реалія; чому реалію вважають носієм національного

колериту; схарактеризуйте етнографічні реалії; які ви знаєте реалії-топоніми, реалії-антропоніми; у чому полягає специфіка мовної культури сучасного українця; як реалізуються діалекти в сучасній українській мові тощо.

Ефективною формою формування ціннісних орієнтацій, спрямованості на поглиблене вивчення лінгвокраїнознавчого матеріалу, було залучення майбутніх філологів до **музейного середовища**. На заняттях проводились віртуальні **екскурсії** до музеїв просто неба через посередництво платформи «Віртуальний тур українськими музеями просто неба» (<https://museums.authenticukraine.com.ua/ua/>). Майбутні вчителі мали можливість в онлайн-режимі відвідати музеї культурологічного, українознавчого спрямування: Ужгородський музей народної архітектури та побуту в Закарпатській області, Музей народної архітектури та побуту «Шевченківський гай» у Львові, Запорізька Січ у Запоріжжі, Резиденцію Богдана Хмельницького у Чигирині Черкаської області та ін. Ознайомлення з культурною спадщиною, лінгвістичними феноменами різних регіонів України було забезпечено шляхом проведення віртуальних екскурсів через сайт «Віртуальні екскурсії музеями України» (art-school.ks.ua) та платформу «20 віртуальних екскурсій музеями України та світу» (<http://melni.me/20-virtualnyh-ekskursij-musejamy-ukrayiny-ta-svitu>).

Під час відвідування музеїв культурологічного, етнографічного, історичного спрямування у реальних умовах (Національного музею народної архітектури та побуту України в Пирогові Київської області, Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини в Переяславі-Хмельницькому, Києво-Печерського національного історико-культурного заповідника) майбутні вчителі української мови і літератури були залучені до екскурсій з проблем культурної ідентичності українців через мову, пісню, традицію, літературу тощо.

Цікавою формою підвищення мотивації до формування лінгвокраїнознавчої компетентності майбутніх учителів української мови і літератури були **зустрічі-бесіди з краєзнавцями** певного регіону, які ознайомлювали студентів з результатами збиральницької, дослідницької, узагальнюючої роботи з проблем мови, фольклористики, етнографії. Майбутні вчителі мали можливість ознайомитися зі своєрідними творчими лабораторіями збирачів і дослідників фольклору, їхнім творчим доробком, схарактеризувати їх внесок у розвиток регіонального краєзнавства, українознавства, етнографії тощо.

Значному підвищенню рівня ціннісних орієнтирів щодо формування лінгвокраїнознавчої компетентності майбутніх учителів української мови і сприяло проведення **майстер-класів** викладачами фахових дисциплін, літературознавцями, фольклористами з проблем стилістичного аналізу фольклорного і літературного авторського твору, спрямованого на виявлення народнопоетичних стилістичних особливостей, «відфольклорної» генези образів, сюжетів, виявлення сюжетних, образних паралелей з народнописаними текстами. Предметом інтерпретаційного аналізу під час майстер-класів стали образно-стилістичні особливості, «відфольклорний» авторський ідіостиль творів Василя Барки, М. Матіос, В. Лиса та інших митців слова.

У межах визначеного етапу майбутніх вчителям української мови і літератури було запропоновано **укладання тезаурусу** з проблем лінгвокраїнознавства, який вони укладали упродовж всіх етапів у процесі вивчення фахових дисциплін, що сприяло глибокій зацікавленості проблемами лінгвокраїнознавства, теорії і практики лінгвокраїнознавчих студій в українській філології, культурології, українознавстві тощо.

Під час семінарських занять з фахових дисциплін студентам було запропоновано презентувати групові **мікропроекти** на основі використання міждисциплінарних

знань з мовознавства, фольклористики, літературознавства щодо лінгвокраїнознавчої специфіки української культури. Проблематика мікропроектів включала теми, які спрямовують на підвищення рівня зацікавленості проблемами лінгвокраїнознавства, усвідомлення необхідності майбутньому фахівцеві володіти.

У результаті ціннісно-мотиваційного етапу моделі формування лінгвокраїнознавчої компетентності майбутнього вчителя української мови і літератури було оновлення завдань **фольклористичної практики**, що передбачало виконання спектру завдань, наприклад, записати 4–5 текстів родинно-обрядових чи календарно-обрядових пісень, здійснити аналіз текстів за такими критеріями: виписати лексеми (архаїзми, історизми, неологізми, діалектизми, професіоналізми), співвіднести їх з регіональною специфікою, розкрити значення символічних образів, міфологічну основу, схарактеризувати ідейну спрямованість тексту.

На **інформаційному етапі** упровадження моделі формування лінгвокраїнознавчої компетентності майбутніх учителів української мови і літератури у процесі фахової підготовки відбулося формування когнітивного компоненту означеної якості. З метою ґрунтовного вивчення лінгвокраїнознавчого матеріалу на міждисциплінарній основі було упроваджено теми у курс **«Мовознавство» «Соціально-політичні, національно-культурні реалії у семантиці мови», «Мовні та психологічні особливості етнічних груп українців», «національно-культурна специфіка фразеологізмів»**, що дозволило схарактеризувати специфіку втілення соціальних, політичних подій у семантичному полі розмовно-побутової, публічної лексики українців, співвіднести лексичні і психологічні аспекти світосприйняття українців та інших етносів, що проживають на території України. Було впроваджено міждисциплінарні теми у курс **«Діалектологія» – «Мовна культура**

пересічного українця у лексичному вимірі», «Мовні та культурні особливості етнічних груп», «Побутові і ритуальні реалії етнічних груп на території України (мовний аспект)». У ході опанування цих тем майбутні вчителі української мови і літератури вивчали теоретичні аспекти специфіки діалектологічного розмаїття української мови, ознайомилися з фонетичними, лексичними, стилістичними діалектизмами.

У процесі підготовки до практичних і семінарських занять до фахових дисциплін («Етнографія», «Етнологія», «Мовознавство» та ін.) було запропоновано активізувати **самостійну роботу з підготовки доповідей на основі проведення мікродослідження, а також групових презентацій** з проблем лінгвокраїнознавства, міждисциплінарної взаємодії з лінгвістикою, літературознавством, українознавством, фольклористикою, географією етнографією, що сприяло опануванню теоретичним матеріалом з питань аналізу явищ культури (мови, фольклору, традицій, символіки тощо) з позиції лінгвокраїнознавчої специфіки.

Ефективною формою вивчення лінгвокраїнознавчої специфіки українців, інших етнічних груп стало проведення **міжпредметних семінарів**, що передбачало використання потенціалу лінгвокраїнознавства у взаємодії з іншими науками. З-поміж тем міждисциплінарних семінарів, проведених у межах вивчення фахових дисциплін «Етнографія», «Мовознавство», «Етнопсихологія», «Літературознавство» та ін., майбутніми вчителями української мови і літератури було опановано такі міждисциплінарні теми: «Архетипи українства у фольклорних і літературних текстах: ідейне навантаження та семантичне вираження», «Фольклоризм сучасної української літератури», «Весільне вбрання Вашого регіону, назви і значення компонентів», «Антропологічні особливості українців: науковий дискурс та реальність» та ін.

У межах вивчення фахових дисциплін було запропоновано провести **семінари-дискусії**, що передбачало конструктивний обмін власними думками з приводу питань дискусійного характеру, сприяло активізації пізнавальної діяльності у напрямі опанування теоретичними питаннями лінгвокраїнознавства, суміжних наук. Особливе професійне зацікавлення викликали проблеми, пов'язані зі збереженням чи трансформацією національних традицій – календарної і родинної обрядовості, етнопедагогічних засад виховання в родині, ставлення до етнографічних елементів у побуті тощо.

Використання **методу роботи в малих групах у межах наукового гуртка** дало можливість за допомогою злагодженої командної роботи здійснити пошукову роботу з лінгвокраїнознавчої проблематики, забезпечити формування дослідницьких й аналітичних умінь на основі аналіз фольклорних і літературних текстів, етнографічної специфіки, а також презентаційних умінь, що передбачало підготовку матеріалів для представлення результатів групової діяльності.

У межах проведення **діалектологічної практики** було запропоновано спектр дослідницьких, творчо-пошукових завдань, що спрямовані на розвиток дослідницької культури, аналітичних здатностей, критичного мислення, що було пов'язано з вивченням специфіки діалектичного розмаїття української мови, специфіки семантичного вираження ментальних характеристик українців, етнічних груп. Було важливо від час практики зорієнтувати майбутніх учителів української мови і літератури на усвідомлення значення діалектології, яка є лінгвістичним джерелом історії мови, історичної граматики, етнолінгвістики, етнографії, етнопсихології, фольклористики, географії тощо. Завдання спрямовувалися також на виявлення специфіки говорів, наріч північної, південно-західної і південно-східної груп, окреслення їх особливостей у домінуванні явищ культури, побуту, родинних зв'язків тощо.

Діяльнісно-рефлексивний етап упровадження моделі формування лінгвокраїнознавчої компетентності в процесі фахової підготовки спрямовувався на формування поведінкового компоненту означеної якості. На цьому етапі було впроваджено **змістовий модуль** у програму фахової дисципліни «Літературознавство» – «**Фольклоризм індивідуального стилю письменника**», у межах якого майбутні вчителі української мови і літератури розглядати теоретичні аспекти проблеми взаємодії фольклору і літератури, інтерференції двох різновидів мистецтва. Суголосно з цим було запропоновано у межах дисципліни «Історія української літератури» вивчати тему «**Художня картина світу у творах письменників**», у процесі вивчення якого розглядалися проблеми художнього втілення народно-етнічної символіки, міфології, процесів літературного міфологізму і ре-міфологізації у стилістиці, поезиці, ідейному наповненні літературних творів. Майбутні вчителі української мови і літератури акцентували увагу на стилістичному аналізі літературного твору, застосовуючи **метод інтерпретації** за певним алгоритмом: вивчення соціокультурного і політичного контексту написання твору, аналіз образної системи літературного тексту, його мовно-стилістичних особливостей, символічної структури, втілення символічної народної системи, світосприйняття; аналіз індивідуального стилю на фонетичному, лексичному, фразеологічному, синтаксичному рівнях.

Ефективною формою навчання, спрямованою на формування лінгвокраїнознавчої компетентності майбутніх учителів-філологів стали **спецсемінари дослідницького характеру**, що передбачало активізацію пошукової роботи, ґрунтовне студіювання джерел з різних галузей знань. Серед тем, які вимагали творчого підходу, високого рівня дослідницької культури, застосування аналітичних і презентаційних умінь, були такі, як: «Студентський фольклор. Регіональна особливість та мовна своєрідність»,

«Особливості авторського ідіостилію творів М. Матіос», «Неофольклорна стилістика творів Люко Дашвар», «Етноестетика фольклорного слова у дослідницьких рефлексіях О. Потебні, М. Максимовича, О. Котляревського» тощо.

На семінарських і практичних заняттях з фахових дисциплін «Етнографія», «Історія української літератури», «Мовознавство» та ін. використовувалися **творчі вправи**: «коло ідей», «незакінчене речення», творчо-пошукові, дослідницькі завдання.

Серед **дослідницьких завдань**, спрямованих на зміцнення лінгвокраїнознавчих знань майбутніх учителів української мови і літератури формування їхньої наукової культури, аналітичних умінь, умінь стилістичного аналізу, було запропоновано виконати наступні: записати приклади жаргонізмів, сленгізмів або арготизмів із творів сучасних українських письменників»; схарактеризувати обереги, що використовують українці, їх назви та значення; визначити мовні та психологічні особливості українців різних регіонів тощо.

Застосування **методу стилістичного аналізу** фольклорних і літературних творів щодо специфіки виявлення в них лінгвокраїнознавчих реалій передбачав використання схеми аналізу лінгвокультурних типажів, розроблену О. Дмитрієвою і В. Карасиком [4], а також Т. Сукаленко [9]. Так, було запроновано інтерпретувати типажі творів українських письменників (О. Маковея, М. Матіос, В. Лиса та ін.), використовуючи розроблену схему: характеристика соціально-історичних умов, у межах яких виділено певний типаж; перцептивно-образне уявлення про типаж, складовим якого є його зовнішність, вік, стать, соціальне походження, місце існування, мовні особливості, манери поведінки, вид діяльності та дозвілля; поняттєві характеристики, побудовані на дефініціях, описах, тлумаченнях; ціннісні ознаки – оцінні висловлювання, які

характеризують як пріоритети певного типу, так і його оцінку з боку сучасників і носіїв сучасної лінгвокультури.

У межах підготовки до практичних і семінарських занять з фахових дисциплін було запропоновано спектр **творчо-пошукових завдань**, спрямованих на вивчення фольклорного, літературознавчого, лінгвістичного, соціологічного, діалектологічного матеріалу як джерел лінгвокраїнознавства. Було важливо сформувати уміння міждисциплінарного аналізу, що дозволяє розвивати комплекс фахових умінь, пов'язаних із здатністю проводити аналогії між явищами культури, зіставляти традиційні і сучасні реалії. У ході семінарських і практичних занять з фахових дисциплін було використано творчі вправи **«коло ідей»**, **«незакінчене речення»**. Вправа **«Незакінчені речення»** була спрямована на збагачення тезаурусу з проблем лінгвокраїнознавства, суміжних наук, розвитку вміння орієнтуватися у теорії лінгвокраїнознавчого дискурсу (наприклад: «Художня картина світу письменника – це результат творчої мовної діяльності поета, спрямованої на...», «Топоніми – це назви ...», «Діалект – це енциклопедія сучасної України, тому що...», «Мовна специфіка календарно-обрядових пісень полягає у...» тощо).

Вправа **«коло ідей»** була спрямована на вирішення суперечливих аспектів лінгвокраїнознавчого матеріалу майбутніми вчителями української мови і літератури, розвиток їхнього критичного мислення. Наприклад, було визначено для обговорення за допомогою вправи «коло ідей» такі проблемні питання: «Особливості української мови в діаспорі та їх використання в ЗМІ на території України», «Які звичаї і традиції українці досі використовують у сьогоднішній день? У чому полягає їх актуальність у наш час?», «Яким на Вашу думку, повинен бути українець?», «Що таке лінгвістика і країнознавство, як вони взаємодіють між собою?» тощо.

З метою удосконалення комунікативних умінь, спрямованих на ретрансляцію лінгвокраїнознавчого досвіду майбутніх учителів української мови і літератури на діяльнісно-рефлексивному етапі доцільно застосовувати **методи театралізації і моделювання педагогічних ситуацій**. Метод театралізації найбільш ефективний у процесі відпрацювання сценаріїв виховних заходів, пов'язаних із відзначенням календарно-обрядових свят. Метод моделювання педагогічних ситуацій є найбільш доцільним у процесі формування критичних умінь, здатності до гнучкої комунікації, толерантного ставлення до різноманіття, унікальності культур інших народів, етнічних груп майбутнього вчителя української мови і літератури.

З метою формування дослідницьких, творчих, комунікативних умінь майбутніх учителів української мови і літератури була організована **творча лабораторія**, метою якої було розвивати творчі уміння на основі аналізу і творчого використання лінгвокраїнознавчого матеріалу. Студентам було запропоновано ознайомитися з творами українських письменників певного регіону, проаналізувати специфіку регіонального лексичного розмаїття за різними ресурсами (словниками, довідниками, монографічними виданнями тощо), вивчити етнографічні, географічні, антропологічні аспекти певного регіону та з урахуванням цього досвіду створити власний текст (оповідання, есе, новелу тощо), в якому б розкривались лінгвокраїнознавчі реалії певного краю.

Виконання **міждисциплінарних проєктів у межах наукового гуртка** передбачало пошукову, дослідницьку, аналітичну роботу з вивчення і презентування унікальних проблем лінгвокраїнознавства. Студенти, члени наукового гуртка, розподілялись на групи, залежно від зацікавленості певної теми проєктної роботи. З-поміж найбільш ефективних тем для виконання міждисциплінарних проєктів було запропоновано такі: «Особливості функціонування

української мови в діаспорі Канади», «Мовні та психологічні особливості українців різних регіонів», «Молодіжний сленг: особливості виникнення і функціонування», «Тенденція збагачення українськими мови новими реаліями», «Внесок відомих українських мовознавців, етнологів, українознавців у розвиток лінгвокраїнознавства», «Меценати української діаспори та їх роль у розвитку лінгвокраїнознавчих студій», «Внесок мандрівників у розвиток лінгвокраїнознавства та суміжних наук» тощо.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок. Отже, відповідно до авторської моделі формування лінгвокраїнознавчої компетентності в процесі фахової підготовки у закладах вищої педагогічної освіти здійснено добір форм і методів. У межах реалізації моделі було впроваджено ефективні умови формування лінгвокраїнознавчої компетентності майбутніх учителів-філологів: оновлення змісту фахової підготовки на основі використання ціннісного потенціалу лінгвокраїнознавства; упровадження інтерактивних форм і методів у процесі вивчення фахових дисциплін; активізація навчальної і науково-дослідної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури на основі міждисциплінарних зв'язків. Модель реалізується упродовж трьох етапів (ціннісно-регулятивного, інформаційного, діяльнісно-рефлексивного), що було спрямовано на формування лінгвокраїнознавчої компетентності, удосконалення інших фахових компетентностей, формування майбутніх учителів-філологів як носіїв полікультурно-толерантної та культуро-ідентичної моделей світосприйняття. Перспективою подальших наукових пошуків є представлення результатів впровадження авторської моделі за допомогою методів математичної статистики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базиль Л. О. Розвиток літературознавчої компетентності майбутніх учителів української мови і літератури: монограф. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. 574 с.

2. Вовк М. Мовнокомунікативна компетентність вчителя-філолога у контексті української і зарубіжної теорії // Навчання дорослих в умовах формальної і неформальної освіти: теорія і практика: монографія / М.П. Вовк, Л.Ю. Султанова, Н.О. Філіпчук, С.О. Соломаха, Ю.В. Грищенко. К., 2019. С. 336–361.

3. Воробйова І. А. Основи лінгвокраїнознавства: навч. посіб. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2014. 272 с.

4. Карасик В. И., Дмитриева О. А. Лингвокультурный типаж: к определению понятия // *Аксиологическая лингвистика: лингвокультурные типажы*: сб. науч. тр / Под ред. В.И. Карасика. Волгоград: Парадигма, 2005. С. 5–25

5. Мафтин Л. Термінологія українознавства: навч. посіб. – Чернівці, 2012. 160 с.

6. Москвичова О. А. Художня картина світу у сучасній лінгвокогнітивній парадигмі // *Науковий вісник Херсонського державного університету. Лінгвістика*. Вип. 34. Том 1. – 2018. С. 117–120.

7. Практикум з методики навчання мовознавчих дисциплін у вищій школі: навч. посіб. / О. Горошкіна, С. Караман, З. Бакум, О. Караман, О.Копусь / за ред. О. Горошкіної та С. Карамана. Київ, 2015. 250 с.

8. Семенов О. Етнолінгводидактична культура вчителя: навч. посіб. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. 188 с.

9. Сукаленко Т. Лінгвокультурний типаж «козак»: історія та сучасність // *Українська мова*. № 1(49). 2014. С. 23–37.

REFERENCES

1. Bazyl L. O. Rozvitok literaturoznavchoï kompetentnosti majbutnih uchiteliv ukraïns'koï movi i literaturi: monograf. Kiïv : NPU im. M. P. Dragomanova, 2015. 574 s.
2. Vovk M. Movnokomunikativna kompetentnist' vchitelya-filologa u konteksti ukraïns'koï i zarubizhnoï teorii // Navchannya doroslih v umovah formal'noï i neformal'noï osviti: teoriya i praktika: monografiya / M.P. Vovk, L.YU. Sultanova, N.O. Filipchuk, S.O. Solomaha, YU.V. Grishchenko. K., 2019. S. 336–361.
3. Vorobjova I. A. Osnovi lingvokraïnoznnavstva: navch. posib. Kiïv: Vidavnichij Dim «Slovo», 2014. 272 s.
4. Karasik V. I., Dmitrieva O. A. Lingvokul'turnyj tipazh: k opredeleniyu ponyatiya // Aksiologicheskaya lingvistika: lingvokul'turnye tipazhi: sb. nauch. tr / Pod red. V.I. Karasika. Volgograd: Paradigma, 2005. S. 5–25
5. Maftin L. Terminologiya ukraïnoznnavstva: navch. posib. – CHernivci, 2012. 160 s.
6. Moskvichova O. A. Hudozhnya kartina svitu u suchasnij lingvokognitivnij paradigmi // Naukovij visnik Hersons'kogo derzhavnogo universitetu. Lingvistika. Vip. 34. Tom 1. – 2018. S. 117–120.
7. Praktikum z metodiki navchannya movoznavchih disciplin u vishchij shkoli: navch. posib. / O. Goroshkina, S. Karaman, Z. Bakum, O. Karaman, O.Kopus' / za red. O. Goroshkinoï ta S. Karamana. Kiïv, 2015. 250 s.
8. Semenog O. Etnolingvodidaktichna kul'tura vchitelya: navch. posib. Sumi: Vid-vo SumDPU imeni A. S. Makarenka, 2014. 188 s.
9. Sukalenko T. Lingvokul'turnij tipazh «kozak»: istoriya ta suchasnist' // Ukraïns'ka mova. № 1(49). 2014. S. 23–37.

**VERNYHORA O. FORMS AND METHODS OF SHAPING
EXPERIMENT IN DEVELOPING THE LINGUISTIC-
REGIONAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF
UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE IN THE
PROFESSIONAL TRAINING PROCESS**

***Abstract.** The stages of formation of linguistic-regional competence (value-regulative, information, activity-reflexive) of future teachers of Ukrainian language and literature in the process of professional training are analyzed in the article. The selection of appropriate forms and methods of forming linguistic-regional competence was made in the process of professional training in higher pedagogical institutions in accordance with the three-stage implementation of the model and pedagogical conditions of formation of the specified quality. The pedagogical conditions for the formation of linguistic-regional competence of future teachers-philologists are offered: updating of the content of professional training on the basis of using the value potential of linguistic-regional science; introduction of interactive forms and methods in the process of study of professional disciplines; intensification of educational and research training of future teachers of Ukrainian language and literature on the basis of interdisciplinary links. It is determined that the model of formation of linguistic-regional competence of future teachers of Ukrainian language and literature in the process of vocational training can be implemented in institutions of higher pedagogical education in order to improve their professional competences, to form them as bearers of multicultural-tolerant and cultural identity of world outlook models. The model is implemented in three stages (value-regulatory, informational and activity-reflective). It was found out that the value-motivational component of linguistic-regional competence of the future teacher of the Ukrainian language and literature was formed at **the value-regulatory stage**. Among the effective forms and methods of formation of this competence, it is advisable to have*

virtual excursions, in-person excursions to the museums of cultural Ukrainian studies, artistic direction of a certain region; meetings-disputes about local lore; conducting problematic lectures in professional disciplines; creation of micro projects on linguistic studies, drafting of the thesaurus, workshops, etc. At **the informational stage** of implementation of the model of formation of linguistic-regional competence of future teachers of the Ukrainian language and literature, there was the formation of the cognitive component of the defined quality. The seminars-discussions were conducted, work in small groups within the scientific circle and practical classes, special seminars of research character and cross-curriculum seminars, independent study and further work on drafting the thesaurus. **The active-reflexive stage** of implementation of the model of formation of linguistic-regional competence in the process of professional training was directed to the formation of the behavioral component of the determined quality. For this purpose it was proposed to use creative search tasks with the method of stylistic analysis, creative exercises ("circle of ideas", "unfinished sentences", etc.), involvement in the work of a creative laboratory, a scientific group, the execution and presentation of research projects.

Keywords: form, method, linguistic-regional competence, future teachers of Ukrainian language and literature, professional training.

ВЕРНИГОРА Е. ФОРМЫ И МЕТОДЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЛИНГВОСТРАНОВЕДЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Аннотация. В статье проанализированы этапы формирования лингвострановедческие компетентности (ценностно-регулятивный, информационный, деятельностно-рефлексивный) будущих учителей украинского языка и

литературы в процессе профессиональной подготовки. Осуществлен отбор целесообразных форм и методов формирования лингвострановедческие компетентности в процессе профессиональной подготовки в учреждениях высшего педагогического образования в соответствии с трехэтапной реализации модели и педагогических условий формирования указанной качества. Предложено педагогические условия формирования лингвострановедческие компетентности будущих учителей-филологов: обновление содержания профессиональной подготовки на основе использования ценностного потенциала лингвострановедения; внедрения интерактивных форм и методов в процессе изучения специальных дисциплин; активизация учебной и научно-исследовательской подготовки будущих учителей украинского языка и литературы на основе междисциплинарных связей.

Определено, что модель формирования лингвострановедческие компетентности будущих учителей украинского языка и литературы в процессе профессиональной подготовки может быть реализована в учреждениях высшего педагогического образования для с целью усовершенствования профессиональных компетенций, формирование их как носителей поликультурного-толерантной и культур-идентичной модели мировосприятия. Модель реализуется в течение трех этапов (ценностно-регулятивного, информационного, деятельно-рефлексивного). Выяснено, что на ценностно-регулятивном этапе происходило формирование ценностно-мотивационного компонента лингвострановедческие компетентности будущего учителя украинского языка и литературы. Среди эффективных форм и методов формирования этого компонента целесообразными являются виртуальные экскурсии, глазные экскурсии в музее культурологического, украиноведческого, художественного

направления определенного региона; встречи-беседы с краеведами; проведение проблемных лекций по специальным дисциплинам; создание микро с лингвострановедческие проблематики, заключения тезауруса, мастер-классы и тому подобное.

На информационном этапе внедрения модели формирования лингвострановедческие компетентности будущих учителей украинского языка и литературы произошло формирование когнитивного компонента обозначенной качества: проводились семинары-дискуссии, работа в малых группах в рамках научного кружка и практических занятий, спецсеминара исследовательского характера и межпредметные семинары, самостоятельная работа, продолжение лексикографической работы по заключению тезауруса. Деятельностно-рефлексивный этап внедрения модели формирования лингвострановедческие компетентности в процессе профессиональной подготовки направлялся на формирование поведенческого компонента обозначенной качества. С этой целью предложено творчески-поисковые задачи с использованием метода стилистического анализа, творческие упражнения («круг идей», «незаконченное предложение» и др.), привлечение к работе творческой лаборатории, выполнение и представление исследовательских проектов.

Ключевые слова: форма, метод, лингвострановедческая компетентность, будущие учителя украинского языка и литературы, профессиональная подготовка.